

SEJMIK KOBRYŃSKI 14 II 1792 R.

Uchwalona w dniu 24 II 1791 r. przez Sejm Czteroletni ustawa *Sejmiki* jest obok *Konstytucji 3 maja* i ustawy *Miasta nasze królewskie wolne* jednym z najważniejszych aktów tego sejmu. Jest ona pierwszym aktem normatywnym, w którym ujęto całą organizację obrad sejmikowych¹. Według zasad w niej określonych sejmiki zebrały się tylko raz – 14 II 1792 r.

Działalność sejmików lutowych z 1792 r. długi czas nie budziła zainteresowania historyków, którzy skupiali uwagę głównie na przebiegu prac nad reformą sejmików² oraz na analizie treści ustawy³. Kwestię obrad sejmików poruszano co najwyżej marginesowo przy okazji omawiania innych spraw i zagadnień⁴. Stosunkowo najwięcej miejsca temu problemowi poświęcił St. Sosin⁵. W pierwszym rządzie zajął się on jednak tokiem prac reformatorskich oraz sprawą stosunku sejmików do *Konstytucji 3 maja*. Dopiero w ostatnim czasie odnotować można pewne ożywienie badań nad działalnością sejmików lutowych z 1792 r. W dociekaniach tych przede wszystkim skoncentrowano się na sejmikach z terenu Wielkopolski⁶, Kujaw⁷, Mazowsza⁸, Podlasia⁹. Obradom sejmików litewskich nie poświęcono dotąd należytej uwagi, nie zajęto się także pracami sejmiku kobryńskiego. Podkreślić przy tym wypada, że sejmik ten jest nader interesujący z kilku względów. Był to pierwszy zjazd nowo utworzonego, na mocy ustawy *Rozkład województw, ziem i powiatów, z oznaczeniem miast w nich miejsc konstytucyjnych dla sejmików w prowincjach koronnych i Wielkiego Księstwa Litewskiego*, powiatu kobryńskiego, wyłonionego z dotychczasowego powiatu brzeskiego¹⁰. W toku jego obrad miały zostać sprawdzone nowe zasady funkcjonowania sejmików, określone w ustawie *Sejmiki*. Sejmik ten miał być także forum pozwalającym na poznanie stosunku szlachty litewskiej z powiatu kobryńskiego do Konstytucji 3 maja oraz do nowych instytucji sądowych i administracyjnych, powołanych do życia w towarzyszących jej, nieco późniejszych ustawach. Zauważyć przy tym wypada, że mimo wyraźnych w toku obrad Sejmu Czteroletniego tendencji unifikacyjnych w zakresie prawa i administracji, sejmiki litewskie miały obradować według nieco innych zasad niż sejmiki koronne. Sejmiki litewskie posiadały przy tym także inny zakres kompetencji w zakresie wyboru urzędników.

Składająca się z 21 artykułów ustawa *Sejmiki* nie miała charakteru rewolucyjnego. W opisie ustroju sejmików, zasadach i formach ich obrad oparto się na do-

tychczasowej praktyce. Wprowadzono jednak zmiany w prawie wyborczym, ograniczając krąg uprawnionych do udziału w sejmiku oraz liczbę zjazdów sejmikowych. Przebieg obrad został przy tym ujęty w ramy drobiazgowych przepisów.

W ustawie *Sejmiki* czynne prawo wyborcze przyznano jedynie szlachcie posiadającej dobra ziemskie na prawie dziedzicznym oraz dzierżącej ziemię z tytułu dożywocia lub zastawu, pod warunkiem płacenia podatków w kwocie ponad 100 zł. W ten sposób pozbawiono prawa do uczestniczenia w sejmikach szlachtę nie mającą nieruchomości, dzierżawców, a także szlachtę służebną podległą władzy króla lub magnatów, nawet jeśli posiadała dobra dziedziczne, jeśli tylko z tytułu posiadania była zobowiązana do płacenia czynszu, daniny lub do jakichkolwiek usług. Ograniczenie to było szczególnie ważne na Mazowszu i ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego, gdyż na tych terenach mieszkwały liczne grupy szlachty zależnej. Nie mogły też brać udziału w zjazdach sejmikowych osoby, które nie ukończyły 18 lat lub na których ciążyła kondemnata. Bierne prawo wyborcze przysługiwało szlachcie posiadającej dobra dziedziczne, z wyjątkiem tych, na których ciążyła kondemnata, które nie zostały uwolnione od skartabelatu oraz tych, które nie ukończyły 23 lat i nie odbyły dwuletniej służby w komisjach cywilno-wojskowych. Pozostający w służbie wojskowej mogli się ubiegać wyłącznie o funkcje poselskie i to dopiero po sześciu latach służby, chyba że pełnili wcześniej jakieś urzędy. Wybór osób nieobecnych na sejmikach był niedopuszczalny.

Ustalenie listy osób uprawnionych do udziału w sejmikach spoczywało z mocy ustawy *Sejmiki* na komisjach porządkowych cywilno-wojskowych. Miały one sporządzić księgi ziemiańskie osobne dla każdego powiatu i ziemi, w których kolejno, parafiami, miały być wpisane osoby posiadające prawa wyborcze. Zasady sporządzania ksiąg ziemiańskich określono w ustawie *Księga ziemiańska*¹¹. W województwie brzeskim księgi ziemiańskie dla powiatów brzeskiego i kobryńskiego miała sporządzać komisja cywilno-wojskowa urzędująca w Brześciu Litewskim, a dla powiatów Pińsk i Pińsk Zarzecze komisja mająca siedzibę w Pińsku¹².

Ograniczając w ustawie *Sejmiki* liczbę zjazdów sejmikowych, ustalono, że co-rocennie 14 II odbywać się będą sejmiki poświęcone wyborowi deputatów, a raz na dwa lata 18 VII wybory posłów i komisarzy cywilno-wojskowych. Na sejmiku deputackim załatwiane miały też być sprawy gospodarcze. Elekcje urzędników miały następować na najbliższych sejmikach po zaistnieniu wakatu urzędu, a nie jak dotąd na osobnych zjazdach. Sejmiki relacyjne miały być zwoływane jedynie w wypadkach, gdy zakończenie sesji sejmu dzielił od terminu najbliższych sejmików okres ponad dwóch miesięcy. Gdy okres ten był krótszy, posłowie mieli zdawać relacje na najbliższych sejmikach¹³.

W ustawie *Sejmiki* nie dokonano podziału państwa na okręgi wyborcze i nie wskazano miejscowości, w których miały się odbywać sejmiki. Stwierdzono jedynie, że będą się one zbierać zawsze w tych samych miastach¹⁴. Miasta te wskazano dopiero w uchwalonej 2 XI 1791 r. ustawie *Rozkład województw ziem i powiatów z oznaczeniem miast a w nich miejsc konstytucyjnych dla sejmików*¹⁵. Przy okazji

dokonano nowego podziału administracyjnego kraju, tworząc nowe powiaty i województwa oraz określono granice jednostek już istniejących.

Zgodnie z ustawą *Rozkład województw...* województwo brzeskie miało się dzielić na cztery powiaty: brzeski, kobryński, piński i pińsko-zarzeczny. Ostatniemu z tych powiatów nadano nieco później nazwę zapińskiego. Powiat kobryński utworzono dzieląc dotychczasowy powiat brzeski na dwa, brzeski i kobryński. Powiat pińskozarzeczny wyłoniono z części ziem dotychczasowego powiatu pińskiego¹⁶.

Do powiatu brzeskiego należeć miały tereny wchodzące w skład parafii: włodawskiej, sławatyckiej, opolskiej, wisznickiej, bialskiej, ratulińskiej, pieszczackiej, kodeńskiej, mrozowickiej, czarnowczyckiej, wysockiej, milejczyckiej, kamienieckiej, szereszewskiej, komarowskiej, wołińskiej, huszczańskiej, łomaskiej, janowskiej, małowagorskiej, horbowskiej, stawskiej, wistycznej, wołczyńskiej, brzeskiej, wielamowskiej, wierzchowickiej, prużańskiej i część parafii zbirowskiej po prawej stronie Muchawca. Szlachta z tego obszaru miała sejmikować w Brześciu Litewskim w kościele pojezuickim.

W skład nowo utworzonego powiatu kobryńskiego weszły ziemie należące do parafii: kobryńskiej, dywińskiej, horodeckiej, sichniewickiej, bereskiej, sieleckiej, kwiatyckiej, a także ta część parafii bruszewickiej, która znajdowała się w granicach województwa brzeskiego oraz część parafii zbirowskiej po lewej stronie Muchawca. Miejscem sejmików tego powiatu miał być kościół parafialny w Kobryniu.

Granicą powiatów pińskiego i pińsko-zarzeczno go miała być Prypecć aż do jeziora Nobelskiego, dalej Strumień do wysokości Prypeci Gnilej. Następnie granica prowadzić miała wzdłuż biegu Prypeci Gnilej do Styru, Styrem aż do Prości, dalej Prością do Strumienia, Strumieniem do wsi Berezcow, stąd zaś Prypecią Wielką aż do granicy z powiatem mozyrskim, należącym do województwa mińskiego. Ziemie na lewo od tej linii granicznej stanowić miały powiat piński, a ziemie leżące na prawo – powiat pińsko-zarzeczny. Sejmik powiatu pińskiego miał odbywać się w Pińsku w kościele franciszkanów, a powiatu pińsko-zarzeczno go w Płotnicy w rzymskokatolickim kościele parafialnym¹⁷. Zezwolono przy tym szlachcie tego ostatniego powiatu na wskazania w laudum dogodniejszego miejsca obrad. Z tych uprawnień sejmikujący skorzystali, wskazując jako miejsce przyszłych obrad miasto Stolin. Spotkało się to z aprobatą Sejmu, który jednak w specjalnej ustawie pozostawił szlachcie możliwość zmiany decyzji i stwierdził, że w sprawie tej ma się ostatecznie wypowiedzieć jeduomyślnie lub większością głosów kolejny sejmik¹⁸.

Powodów leżących u podstaw decyzji o podziale dotychczasowych powiatów trudno dociec. Można jedynie przypuszczać, że zaważyły tu względy komunikacyjne. Być może odegrały tu również jakąś rolę czynniki demograficzne.

W każdym z powiatów województwa brzeskiego wybierać miano dwóch posłów. Nie przewidywano przy tym – odmiennie niż to miało miejsce w Koronie, np. w odniesieniu do województw poznańskiego, kaliskiego, gnieźnieńskiego czy łęczyckiego – wspólnych dla całego województwa sejmików gospodarskich. Jakkolwiek z samej

ustawy *Rozkład województw...* jednoznacznie to nie wynika, jednak z brzmienia innych aktów prawnych, chociażby ustawy *Sąd Trybunalski w Wielkim Księstwie Litewskim*, można wnosić, że w każdym powiecie miały funkcjonować oddzielne sejmiki deputackie i gospodarskie¹⁹.

Postanowienia ustawy *Rozkład województw...* nie weszły w życie. Sejmiki poselskie, przewidziane z mocy ustawy *Sejmiki* na dzień 18 VIII nie odbyły się. Sejmiki deputackie i gospodarskie wyznaczone na dzień 14 II 1792 r. poprzedziło uchwalenie przez Sejm *Deklaracji dla prowincji koronnych względem porządnego odbycia sejmików*²⁰. W deklaracji określono ponownie miejscowości, w których miały się toczyć obrady sejmików, wprowadzając liczne zmiany i uzupełnienia do ustawy *Rozkład województw*. Podano w niej także liczbę i rodzaj urzędników wybieranych na każdym z sejmików. Różnica między poszczególnymi sejmikami były tu dosyć znaczne. Najwięcej, bo aż 50 urzędów miał obsadzić sejmik województwa bractawskiego w Winnicy, najmniej, bo tylko 11 urzędników powoływały sejmiki powiatów wiślickiego, radomskiego, ziemi stężyckiej oraz wspólny sejmik powiatów opoczyńskiego i checińskiego. Różnica w liczbie urzędników wybieranych na sejmikach koronnych wynikały w pierwszym rzędzie z tego, że w Koronie na obszarze działania sejmików tworzone czasem większą liczbę sądów ziemiańskich. Wybierano też na poszczególnych sejmikach większą lub mniejszą liczbę komisarzy granicznych i lustratorów starostw. Nie na każdym sejmiku koronnym powoływano deputatów i kandydatów na pisarstwa trybunalskie²¹.

Postanowienia analogicznej ustawy odnoszącej się do Litwy były znacznie prostsze. W *Deklaracji względem porządnego odbycia sejmików na dzień czternasty lutego tysiąc siedemset dziewięćdziesiątego drugiego przypadających dla Wielkiego Księstwa Litewskiego* stwierdzono jedynie, że sejmiki litewskie mają się rozpocząć od elekcji deputata. Po jego wyborze nastąpić winny sejmiki gospodarskie, a następnie elekcja urzędników. W województwach i powiatach istniejących przed wejściem w życie ustawy *Rozkład województw* miano obsadzać urzędy wakujące, w powiatach nowo utworzonych wybierać podkomorzego i chorążego. W dalszej części obrad, we wszystkich powiatach litewskich kolejno miano powołać: sędziów ziemiańskich, granicznych, lustratora starostw i komisarzy cywilno-wojskowych²².

Obowiązujący w Wielkim Księstwie Litewskim system związania obrad sejmików z centrami administracyjno-sądowymi tworzył bardziej przejrzystą strukturę niż przyjęty w Koronie. Był on możliwy do wprowadzenia na Litwie w wyniku braku w granicach powiatów ośrodków konkurencyjnych dla siedzib sądów, wobec mniejszego stopnia urbanizacji. Na obszarze litewskich powiatów nie było też, w większości wypadków, centrów zdegradowanych do roli drugorzędnej, a mających tradycje siedzib jurysdykcyjnych. Nie istniały więc w ramach tych powiatów dążenia decentralizacyjne i silniejsze partykularyzmy lokalne. Dzięki tym czynnikom utrzymano na Litwie zasadę jednolitości organizacyjnej państwa, która precyzowana przez liczne projekty, legła u podstaw ustawy *Sejmiki*, chociaż nie została w niej wyraźnie sformułowana²³. Zasady tej nie udało się zachować w prowincjach

koronnych, gdzie doszło do powstawania sądów ziemiańskich o różnej strukturze organizacyjnej²⁴.

Wyznaczone na dzień 14 II 1792 r. obrady sejmików ogromnie zainteresowały cały kraj. Przejawem tego zainteresowania była gwałtowna agitacja zarówno obozu zmierzającego do obalenia *Konstytucji 3 maja*, jak i jej zwolenników. Wziął w niej udział nawet król, który pisał do szeregu wpływowych osób, a bezpośrednio przed sejmikami wystosował *List okólny JKM w Straży poprzedzający sejmiki deputackie i gospodarskie*, w którym wezwał szlachtę do porządnego, zgodnego z prawem odbycia sejmików, poparcia *Konstytucji 3 maja* oraz wyboru odpowiedzialnych osób na stanowiska urzędników²⁵. Oprócz króla szeroko zakrojoną akcję propagandową na rzecz *Konstytucji 3 maja* prowadził Kołłątaj.

Obrady sejmiku powiatu kobryńskiego rozpoczęły się zgodnie z ustawą *Sejmiki* 14 II 1792 r. w kościele parafialnym w Kobryniu. W laudum nie odnotowano godziny rozpoczęcia obrad. Można jednak przypuszczać, że zainaugurowano je, w myśl ustawy *Sejmiki*, podobnie jak to miało miejsce w trakcie większości sejmików lutowych, o godzinie 9.00 rano.

Trudno ustalić liczbę osób uprawnionych do uczestniczenia w sejmiku kobryńskim i liczbę sejmikujących. Nie udało się bowiem odnaleźć ksiąg ziemiańskich powiatu kobryńskiego (księgi te, jak już wspomniano wyżej, były spisami szlachty posiadającej czynne prawo wyborcze) ani spisów głosujących. Wiadomo jednak, że już w trakcie obrad przybywały nowe grupy szlachty uprawnionej do udziału w sejmiku. Z sumarycznych danych zawartych w laudum dotyczących liczby oddanych głosów w trakcie tajnego głosowania wynika, że wielkość grona liczby uczestników sejmiku ulegała w trakcie jego trwania zmianom. Raz głosowały jedynie 223 osoby, w innym wypadku aż 368²⁶. Był więc sejmik kobryński zjazdem stosunkowo licznym. W większości sejmików brały udział znacznie mniejsze grupy szlachty. W sejmiku poznańskim uczestniczyły 102 osoby²⁷, w kaliskim uczestniczyło 198²⁸, pyzdrowskim 69²⁹, w sejmiku ziemi czerskiej w Górze 77 osób³⁰. Zbliżona do sejmikujących w Kobryniu liczba szlachty zebrała się w Sieradzu, gdzie obradowało maksymalnie 249 osób³¹ i na sejmiku ziemi dobrzyńskiej w Lipnie, na który zjechało się 249 osób³². Większa grupa szlachty zgromadziła się na sejmiku ziemi bielskiej, w którym uczestniczyło co najmniej 417 osób³³ i na sejmiku ziemi drohickej, gdzie znalazło się ponad 716 osób³⁴ oraz na sejmiku województwa płockiego w Raciążu, na którym zgromadziło się 620 osób³⁵.

Trudno ustalić, czy liczba obecnych na sejmiku była zależna od liczby osób posiadających czynne prawo wyborcze, czy wiązała się ona ze strukturą społeczną i gospodarczą obszaru będącego terenem działania sejmiku, czy też była wykładnikiem postawy politycznej szlachty określonego powiatu, województwa czy ziemi, jej stosunku do *Konstytucji 3 maja* oraz reform ustrojowych Sejmu Czteroletniego. Nie da się też stwierdzić, czy liczba osób zgromadzonych na sejmiku była mniejsza czy też większa niż przed reformą, brak bowiem danych o liczbie uczestników sejmików przed 1792 r. Zresztą gdyby nawet takie informacje się zachowały

wały, to i tak nie mogłyby być w pełni porównywalne, gdyż zmieniono prawo wyborcze, zmniejszając krąg osób uprawnionych do udziału w sejmikach. Podnieść w końcu należy, że powiat kobryński był nową jednostką administracyjną, na obszarze której nie działały dotąd odrębne sejmiki, zbierające szlachtę tylko z tego obszaru.

Nie udało się ustalić, czy w sejmiku kobryńskim wzięły udział tylko osoby do tego uprawnione z mocy ustawy *Sejmiki*, czy też dopuszczono także do obrad tych spośród szlachty, których ta ustawa wyraźnie wyłączała od prawa uczestniczenia w sejmikach.

Obrady sejmiku kobryńskiego, podobnie jak innych sejmików, poprzedziła msza, której odprawienie wyraźnie nakazano w ustawie *Sejmiki*, oraz kazanie ks. Jana Leśniewicza – komornika smoleńskiego, proboszcza braszewskiego o potrzebie jedności, dobrane, jak się wydaje, specjalnie na tę okazję³⁶. Nie wspomniano jednak w laudum o półgodzinnym biciu w dzwony, co skrupulatnie odnotowano w sprawozdaniach z innych sejmików, gdyż było wyraźnie zalecone przez ustawę *Sejmiki*.

Obrady sejmiku kobryńskiego zagał Paweł Dąbrowski – rotmistrz brzeski eks-deputat. Zgodnie z ustawą *Sejmiki* obowiązek ten spoczywał na pierwszym w porządku senatorze, a w razie jego nieobecności, na pierwszym urzędniku, potem komisarzu, byłym pośle, wreszcie byłym deputacie, a gdyby i jego nie było – najstarszym wiekiem z obecnych³⁷. W sejmiku kobryńskim nie uczestniczył żaden senator. Najstarszym z urzędników był Ignacy Maleszewski, były podstoli brzeski, który wymówił się jednak od tej funkcji. Powierzono ją Pawłowi Dąbrowskiemu jako najstarszemu eks-deputatowi, nie zauważając, że w myśl ustawy *Sejmiki* winna ona przypaść jednemu z obecnych komisarzy cywilno-wojskowych. Trudno dociec, czy stało się tak przypadkiem w wyniku niezrozumienia treści przepisów, czy też był to wynik zamierzonego działania. Podkreślić przy tym należy, że rola zagajającego obrady sejmiku na terenie Wielkiego Księstwa Litewskiego była znacznie większa niż w Koronie. Pełnił on bowiem już od tej chwili funkcję marszałka, podczas gdy w Koronie marszałka wybierano wraz z asesorami i jemu przekazywał zagajający obrady dalsze ich przewodnictwo.

Nieobecność na sejmiku kobryńskim senatorów i urzędników nie była niczym nadzwyczajnym, tym bardziej, że był to sejmik nowo utworzonego powiatu. W większości sejmików uczestniczyli urzędnicy stosunkowo niskiego stopnia. Na sejmiku kaliskim najwyższym w hierarchii urzędnikiem był Franciszek Kwilecki – kasztelan kaliski³⁸, na pyzdrowskim Malary Gorzeński – kasztelan kamiński³⁹, na kościańskim Sylweryusz Zakrzewski⁴⁰, na sejmiku ziemi bielskiej w Brańsku Ludwik Kruszewski – chorąży bielski⁴¹, w Lipnie na sejmiku ziemi dobrzyńskiej starosta bobrownicki – Jan Ośmiałowski⁴².

Po zagajeniu obrad Stefan Rayski, komisarz komisji porządkowej cywilno-wojskowej w Brześciu Litewskim, odpowiedzialnej za przygotowanie debat, przekazał Pawłowi Dąbrowskiemu księgę ziemiańską, zawierającą spis uprawnionych do udziału w sejmiku oraz przygotowaną zgodnie ze wskazaniem ustawy urnę wybor-

czą i kulki do głosowania. Następnie odczytano list okólny króla, skierowany do sejmików. Po tym akcie zebrani, na wniosek Ignacego Szczepanowskiego – sędziego grodzkiego brzeskiego, złożyli przysięgę wierności *Konstytucji 3 maja*⁴³. Podkreślić wypada, że nie na wszystkich sejmikach lutowych 1792 r. doszło do złożenia przez zebranych takiej przysięgi⁴⁴. Sprawa ta była zazwyczaj przedmiotem różnych kontrowersji w trakcie trwania sejmiku⁴⁵.

Po dokonaniu przysięgi odczytano ustawę *Sejmiki* i registr osób wchodzących w skład koła porządkowego. W myśl wspomnianej ustawy mogli w nim zasiadać senatorowie, urzędnicy centralni i ziemscy, byli posłowie i deputaci, komisarze cywilno-wojskowi oraz wojskowi od stopnia majora. Nie mogli natomiast w kole tym zasiadać kandydaci do obsadzonych na sejmiku urzędów⁴⁶. Spowodowało to na wielu sejmikach poważne kłopoty, okazało się bowiem, że większość osób uprawnionych do zasiadania w kole porządkowym pragnie ubiegać się o urzędy. Liczba pozostałych w kole porządkowym okazywała się czasem zbyt mała, aby z tego grona można było powołać marszałka i asesorów (w Koronie) lub samych asesorów (na Litwie)⁴⁷.

Na kole porządkowym ciążyły poważne zadania, gdyż jeszcze przed powołaniem marszałka i asesorów (w Koronie) lub samych asesorów (na Litwie) miało ono dokonać tzw. „rugów”, rozpatrując zgłoszone zarzuty pod adresem uczestników sejmiku, w kwestii ich czynnego lub biernego prawa wyborczego. Takiego postępowania nie przeprowadzono na sejmiku kobryńskim. Zmusiło to zebranych do rozpoznawania zarzutów zgłaszanych wobec poszczególnych kandydatów już w trakcie samych wyborów.

Uprawnionych do zajęcia miejsca w kole porządkowym sejmiku kobryńskiego było 21. Wielu jednak spośród nich pragnęło ubiegać się o urzędy. W tym stanie rzeczy zebrani przystali na w istocie rzeczy sprzeczną z prawem propozycję Stefana Rayskiego, aby wybrać asesorów spośród wszystkich obecnych, z tym, że w trakcie wyborów pretendujący do konkretnych urzędów ustąpią z funkcji asesorskich, a na ich miejsce powołani będą inni⁴⁸.

Stosując losowanie, dokonano następnie powołania sześciu asesorów, którzy wraz z Pawłem Dąbrowskim jako marszałkiem mieli kierować obradami sejmiku. Po złożeniu przez nich przysięgi przystąpiono do wyboru deputata⁴⁹. Na stanowisko to jednogłośnie został mianowany Bogusław Wereszczaka, sędzia grodzki⁵⁰. Po jego zaprzysiężeniu odroczone obrady do dnia następnego.

W dniu 15 II wybrano jednomyślnie Pawła Jagmina – komisarza cywilno-wojskowego i Ignacego Szczepanowskiego – sędziego grodzkiego brzeskiego na delegatów, którzy w imieniu sejmiku mieli wyrazić królowi wdzięczność z racji uchwalenia *Konstytucji 3 maja*. Podobnych delegatów wybierały także inne sejmiki Korony i Litwy. Początkowo projektowano, że król wszystkim delegatom udzieli audiencji na polu pod Wołą podczas obchodów rocznicy uchwalenia *Konstytucji* i przeniesionych z 8 na 3 maja imienin królewskich. W końcu jednak uroczystość tę przeniesiono do kościoła św. Krzyża. W czasie jej trwania delegaci, przystępując do tronu, aby

ucałować rękę króla, oddawali kanclerzowi lauda sejmikowe oraz specjalnie przygotowane na tę okoliczność umowy⁵¹.

W dalszej części obrad zjazdu kobryńskiego rozpoczęto sejmiki gospodarskie. W pierwszym rzędzie zajęto się sprawą pomieszczenia dla sądów i kancelarii. Po uzyskaniu zgody administratora ekonomii, Pawła Jagmina, uchwalono, że znajdą one siedzibę na zamku kobryńskim. Zobowiązano jednak obu delegatów, aby zabiegali u króla o wystawienie szopy na potrzeby obrad sejmiku i budynku sądowego, w którym znaleźć się miało także archiwum. Z kwestią tą łączyła się sprawa ksiąg sądowych, ze szczególną ostrością występująca w nowo utworzonych powiatach. Chodziło zwłaszcza o księgi, w których odnotowano transakcje nieruchomościami ziemskimi. Z laudum sejmiku kobryńskiego wynika, że mieszkańcy nowo utworzonego powiatu kobryńskiego oblatowali transakcje w księgach miejskich Kobrynia, Dywina, Horodźca oraz w grodzie sieleckim. Po zabronieniu oblat w księgach miejskich wpisywano je do akt ziemskich i grodzkich województwa brzeskiego. Mając to na względzie, sejmikująca szlachta postanowiła, że dokumenty dotyczące ziem powiatu kobryńskiego z ksiąg ziemskich, grodzkich i miejskich winny zostać przepisane i złożone w kancelarii sądu kobryńskiego. Wykonanie tego postanowienia powierzono komisji porządkowej cywilno-wojskowej. Sejmikujący zobowiązali się pokryć koszty tego przedsięwzięcia, uchwalając na ten cel specjalny podatek. Przy okazji zajęto się także nader istotną sprawą egzekucji wyroków sądowych i zobowiązano komisję porządkową do ustalenia, czy wojsko stacjonujące w Kobryniu może być użyte do tego celu⁵².

Z problemem przepisania części akt sądowych borykano się także na innych terenach. W Kościanie sejmik powiatu kościańskiego i ziemi wschowskiej zobowiązał nowo wybranego pisarza aktowego do wyłączenia z akt sądów grodzkich i ziemskich w Poznaniu ksiąg dotyczących terenu nowo powstałego sądu ziemiańskiego w Kościanie i zwiezienia tych dokumentów do siedziby sądu⁵³. Także w Kaliszu znajdowały się akta dotyczące ziem podległych nowo utworzonym jednostkom⁵⁴. Ten stan rzeczy zmusił sejm do uchwalenia w dniu 22 III 1792 r. *Zalecenia urodzonym pisarzom aktowym poznańskiemu i kaliskiemu*, zobowiązującego tych pisarzy do wydania pisarzom aktowym pozostałych sądów ksiąg sądowych i rejestrów dotyczących obszarów podległych właściwości terytorialnej nowych sądów⁵⁵.

Z podobnymi problemami zetknęła się szlachta podlaska na sejmikach w Drohiczynie i Brańsku, kiedy wyszedł na jaw katastrofalny stan archiwów, a także później, kiedy sejm postanowił utworzyć obok sądu ziemiańskiego ziemi bielskiej, orzekającego w Tykocinie i Brańsku (w dwóch „repatriacjach”), osobną kancelarię w Goniądzu⁵⁶.

Wśród pozostałych problemów, jakimi zajęła się szlachta podczas obrad gospodarskich sejmiku w Kobryniu, dominowały sprawy natury organizacyjnej i ekonomicznej. Zobowiązano wówczas komisję porządkową, aby zwróciła się do generalnej dyrekcji poczty (zwanej w laudum „generał pocztantem”) o ustanowienie w Kobryniu sekretariatu poczty. Natomiast delegowani do króla Paweł Jagmin i Ignacy

Szczepanowski mieli zabiegać o pomoc z funduszu Komisji Edukacji Narodowej dla bazylianów kobryńskich, którzy deklarowali po uzyskaniu dotacji otwarcie szkoły⁵⁷. Wysuwając postulat otwarcia szkoły bazylikańskiej, szlachta kobryńska zdawała się nie zauważać istniejącego wówczas podziału szkół na wydziałowe, podwydziałowe i parafialne⁵⁸. Nie brała też pod uwagę realnych możliwości zakonu bazylianów⁵⁹.

Podjęto także zabiegi w celu uporządkowania Kobrynia, zaliczenia go do miast wolnych, a także w celu wyznaczenia w mieście placów na miejskie rezydencje szlacheckie. Z drugiej jednak strony domagano się zniesienia opłat targowych od towarów sprzedawanych przez szlachtę. Podjęto w końcu starania o zbadanie nurtu Troskanicy i Litewki, dopływów Muchawca oraz postanowiono usypać groblę na błotach Turossa⁶⁰.

W trzecim dniu obrad 16 II ustąpił z funkcji asesora Stefan Rayski, ubiegający się o urząd podkomorzego. W jego miejsce asesorem został Jan Lepaski, podpułkownik. Konkurentami jego byli Felicjan Grabowski, Ignacy Maleszewski, Jacek Kościółkowski, pułkownik, Bogusław Wereszczaka, sędzia grodzki brzeski. Obsadzenie urzędu podkomorzego musiało więc nastąpić w tajnym głosowaniu. W ustawie *Sejmiki* przewidziano długą i dość skomplikowaną procedurę tajnego głosowania. Stosując się do niej, sejmikujący od marszałka, asesorów i członków koła porządkowego, a dalej według zapisów w księdze ziemiańskiej, kolejno parafiami mieli podchodzić do stołu z urną do głosowania i wrzucać otrzymaną gałkę do otworu z napisem *affirmative* bądź *negative*. Głosowaniem kierować miał marszałek z asesorami. Jeden z asesorów czytać miał z księgi ziemiańskiej spis głosujących, drugi winien podawać gałki do głosowania, a pozostali spisywać osoby oddające głosy. Kolejność głosowania nad poszczególnymi kandydatami ustalano przez losowanie⁶¹. Był to system długotrwały, który przedłużał czas obrad. Jak zresztą dowiodła praktyka, na sejmikach, w których wzięła udział większa liczba szlachty, sprawne przeprowadzenie takiego głosowania było bardzo trudne, dochodziło przy tej okazji do tumultów, łamania sprzętów, a nawet do zamachów na asesorów⁶². Dlatego też na wszystkich sejmikach w lutym 1792 r. dążono do tego, aby dokonać nominacji urzędników jednomyślnie. Pragnąc ten cel osiągnąć, nakłaniano nawet niektórych kandydatów, aby dobrowolnie odstąpili od ubiegania się o urzędy.

Na sejmiku kobryńskim, jakkolwiek do funkcji podkomorzego i pisarza aktowego zgłosiło się więcej kandydatów, wszystkie urzędy obsadzono jednomyślnie. Stało się tak dlatego, że po przeprowadzeniu głosowania nad pierwszym z kandydatów pozostali, widząc przewagę głosów aprobujących jego kandydaturę, wycofali się. Skróciło to znacznie czas pracy sejmiku, okazało się bowiem, że głosowanie nad jednym kandydatem zajmowało cały dzień.

W ten sposób powołano na urząd podkomorzego Stefana Rayskiego, na chorążego Pawła Jagmina, a także 10 sędziów ziemiańskich, pisarza aktowego sądu ziemiańskiego, 18 komisarzy granicznych, lustratora starostw, którym został Ignacy Szczepanowski oraz w ostatnim dniu obrad 15 komisarzy komisji porządkowej cywilno-wojskowej⁶³.

W trakcie wyborów dwukrotnie jeszcze musiano losować nowych asesorów, gdyż pełniący te funkcje chcieli ubiegać się o stanowiska urzędników. W dniu 18 II w grodzie asesorów znalazł się Tadeusz Ruszyc eks-deputat i ponownie Stefan Rayski, 22 II powołano w miejsce chorego Franciszka Załoskiego i trzech innych asesorów pretendujących do komisarstwa granicznego Pawła Jagnina, Bogumiła Wereszczakę, Mikołaja Niepokojczyckiego i Jana Leparskiego.

Najwięcej kontrowersji wzbudził wybór pisarza aktowego, o którą to funkcję ubiegali się Franciszek Gronostajski i Tadeusz Laskowski, obaj pełniący niegdyś funkcję regentów. Wiele zamieszania sprawiło przedłożenie przez Laskowskiego pisma nieobecnego na sejmiku sędziego ziemiańskiego brzeskiego Jana Włodka, w którym informował, że na Gronostajskim ciąży kondemnata i nie może on się ubiegać o wybór. W tajnym głosowaniu koło porządkowe uznało jednak, że podniesienie tego zarzutu nie zamyka drogi Gronostajskiemu. W tej sytuacji Stanisław Laskowski, pełniący funkcję asesora i będący chyba krewnym Tadeusza dodał, że Franciszek Gronostajski ma brata w składzie sądu ziemiańskiego, a ponadto pełni funkcję patrona (pełnomocnika procesowego stron). Mimo tych obiekcji członkowie koła porządkowego uznali jednak ponownie w tajnym głosowaniu, że może on się ubiegać o stanowisko pisarza aktowego sądu ziemiańskiego. Kiedy wylosowano nazwisko Gronostajskiego jako tego, którego kandydatura jako pierwsza ma być oddana pod głosowanie, Tadeusz Laskowski wycofał się. Nie zraziło to jednak Stanisława Laskowskiego, który domagał się przeprowadzenia nad kandydaturą Gronostajskiego tajnego głosowania, argumentując, że może uzyskać on więcej głosów przeciwnych i wtedy zajdzie potrzeba wyszukania innej osoby na stanowisko pisarza aktowego. W tajnym głosowaniu Gronostajski uzyskał jednak 194 głosy aprobujące i tylko 29 negatywnych, co pozwoliło mu, za powszechną zgodą sejmikującej szlachty, objąć urząd pisarza aktowego⁶⁴.

Szlachta kobryńska miała poważne trudności z obsadą niektórych urzędów. Do komisji porządkowych cywilno-wojskowych aż przez dwa dni poszukiwano kandydatów. Musi to budzić pewne zdziwienie, zważywszy, że praca w tej komisji miała być pierwszym stopniem i warunkiem dalszej kariery urzędniczej. Zdecydowano się także na wybór sędziów ziemiańskich, nawet takich, którzy nie odpowiadali w pełni niezbyt wygórowanym kryteriom sprecyzowanym w ustawie *Sąd ziemiański*⁶⁵.

Podobnie stało się na innych sejmikach i dlatego sejm w uchwale z 20 III 1792 r. *Deklaracja względem sejmików* zezwolił sędziom nie spełniającym warunków ustawy na wykonywanie funkcji sędziowskich⁶⁶.

Rodzic się w tym miejscu musi pytanie, czy inne osoby, którym powierzono na sejmiku kobryńskim stanowiska urzędników, spełniały wymogi stawiane kandydatom do tych funkcji. Należy sądzić, że wymogi te zostały spełnione. Były one zresztą minimalne. Można przypuszczać, że gdyby powstały jakieś trudności przy obsadzie urzędów, odnotowano by to w laudum. Tak postępowała szlachta na innych terenach.

Wszyscy nowo mianowani urzędnicy, z wyjątkiem lustratorów starostw, bezpo-

średnio po swoim wyborze złożyli przysięgę przed marszałkiem sejmiku, w obecności wszystkich sejmikujących. Nieodebranie przysięgi od lustratorów starostw było zjawiskiem występującym na wszystkich sejmikach i wynikało z braku tekstu rot.

Ciekawym i niespodziewanym rysem sejmiku kobryńskiego były silnie rysujące się więzi szlachty z miastami. Tym chyba trzeba tłumaczyć troskę o sprawy miejskie w trakcie sejmiku gospodarskiego, a także i to, że w ostatnim dniu trwania obrad mieszczanie z Kobrynia, Prużan, Dywina i Horodca zostali dopuszczeni na forum sejmiku do przysięgi na wierność *Konstytucji 3 maja*⁶⁷.

Sejmik kobryński obradował od 14 do 25 II 1792 r. Był to przeciętny czas trwania sejmików lutowych. Dłużej, bo do 1 III, ciągnął się sejmik powiatu kościańskiego i ziemi wschowskiej. Sejmik ziemi bielskiej zamknął swe obrady 2 III, a ziemi drohickej ciągnął się do 10 IV. Obrady trwały przez cały czas pracy sejmiku, z przerwą na niedzielę. Nie udało się niestety dociec, czy w trakcie obrad przestrzegano przewidzianego w ustawie czasu sejmikowania, debatując od 9.00 do 15.00.

Sejmik kobryński przebiegał stosunkowo spokojnie i jeśli pominąć kwestię powoływania asesorów, w zasadzie zgodnie z przepisami prawa. Tok obrad potwierdził dojrzałość i integrację szlachty tej ziemi oraz brak lokalnych, zaściankowych partykularyzmów, jakie ujawniły lauda sejmików mazowieckich czy podlaskich.

PRZYPISY

- 1 „Volumina Legum” (dalej: VL), Kraków 1889, s. 233-240.
- 2 St. Sosin, *Reforma sejmików na Sejmie Czteroletnim*, w: *Korpus kadetów nr 2. W dziesiątą rocznicę istnienia 1919/20 - 1929/30*, Chełmno 1930, s. 19-86.
- 3 B. Leśnodorski, *Dzieło Sejmu Czteroletniego*, Warszawa 1951, s. 246-255.
- 4 A. Lityński, *Ochrona sejmików w polskim ustawodawstwie karnym XVI-XVIII w.*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” nr 307, Przegląd Prawa i Administracji VII, Wrocław 1976, s. 229-241; R. Łaszewski, *Sejm polski w latach 1764-1793*, Wrocław 1973; A. Pawiński, *Rządy sejmikowe w Polsce*, Warszawa 1978, s. 519-525; A. Zahorski, *Centralne instytucje policyjne w Polsce w dobie rozbiorów*, Warszawa 1959, s. 135-136; J. Kieremisz, *Lublin i lubelskie w ostatnich latach Rzeczypospolitej (1788-1794)*, t. I, Lublin 1939, s. 85; J. Sobczak, *Wielkopolskie sądy ziemiańskie*, Warszawa - Poznań 1977, s. 29-33.
- 5 St. Sosin, dz. cyt., s. 85 - z terenu województwa brzeskiego litewskiego zajął się tylko sejmikiem powiatu brzesko-litewskiego.
- 6 J. Sobczak, *Powiat koniński na zreformowanym sejmiku kaliskim 14 lutego 1792*, „Rocznik Koniński” 1978, s. 209-216; tenże, *Reforma sejmików na Sejmie Czteroletnim i jej realizacja w Wielkopolsce*, „Roczniki Historyczne”, t. LXVI, 1980, s. 67-98; tenże, *Reforma sejmików na Sejmie Czteroletnim i jej realizacja w Wielkopolsce*, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Sprawozdania nr 96 za 1978 r., Wydział Historii i Nauk Społecznych, Poznań 1980, s. 51-55; tenże, *Działalność sejmików województwa sieradzkiego po reformie w 1791 r.*, „Studia i Materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza”, t. 15, z. 2, 1984, s. 43-59; tenże, *Laudum sejmiku powiatu kościańskiego i ziemi wschowskiej 14-18 II 1792 r.*, „Rocznik Leszczyński” 1985, nr 7, s. 253-272; tenże, *Organizacja i działalność sejmików województwa łęczyckiego po reformie w 1791 r.*, „Rocznik Łódzki” (w druku); M. Wiśnińska, *Sieradzkie wobec Konstytucji 3 maja*, „Rocznik Łódzki” 1983, t. XXXIII, s. 39-61.
- 7 J. Sobczak, *Organizacja i działalność sejmiku ziemi dobrzyńskiej po reformie w 1791 r.*, „Ziemia Kujawska”, 1985, t. VII, s. 121-132.

- 8 J. Sobczak, *Organizacja i działalność sejmiku województwa płockiego po reformie 1791 r.*, „Notatki Płockie” 1982, nr 4, s. 14-20; tenże, *Sejmik ziemi czerskiej 14 II 1792 r.*, „Rocznik Mazowiecki” (w druku).
- 9 J. Sobczak, *Sejmiki województwa podlaskiego po reformie w 1791 r.*, „Studia Historyczne”, R. XXIX, 1986, z. (115), s. 517-540.
- 10 VL, IX, s. 333-334.
- 11 Tamże, s. 240-241.
- 12 Tamże, s. 340, *Zapisywanie ziąg ziemiańskich prowincji koronnych i W X Lit.*
- 13 W świetle ustawy bezpodstawna wydaje się teza S. Sosina o zniesieniu sejmików relacyjnych. Por. S. Sosin, dz. cyt., s. 71.
- 14 VL, IX, s. 233.
- 15 Dz. cyt., s. 326-338.
- 16 Dz. cyt., s. 405.
- 17 Dz. cyt., s. 333-334.
- 18 Dz. cyt., s. 405.
- 19 B. Leśnodorski w monografii *Dzielo Sejmu Czteroletniego*, s. 247-249, wyraził pogląd, że dokonując reformy sejmików, połączono ich organizację z podziałem administracyjnym na powiaty, przyjmując założenia, że szlachta z każdego powiatu będzie się zbierać na wspólnym sejmiku. Od reguły tej było jednak wiele wyjątków.
- 20 VL, IX, s. 395-398.
- 21 W myśl uchwalonej w dniu 5 I 1792 r. ustawy *Sąd ziemiański* w miejsce zlikwidowanych sądów grodzkich i ziemskich miały powstać sądy ziemiańskie, składające się z 10 sędziów wybieranych na sejmikach. Siedziby sądów ziemiańskich zostały wskazane w ustawie *Sąd ziemiański* (VL, IX, s. 370-372). W Koronie sądy te miały powstać nie w każdej ziemi i powiecie, jak postulowano w projektach tej ustawy i jak to ostatecznie zrealizowano na Litwie, lecz tylko w niektórych wyraźnie wskazanych w ustawie miastach. Przewidywano także utworzenie sądów ziemiańskich orzekających kolejno w siedzibach stolic sąsiadujących z sobą powiatów. Organizacja i działalność sądów ziemiańskich jest wciąż jeszcze niedostatecznie znana. Zajęto się dotąd tylko funkcjonowaniem wielkopolskich sądów ziemiańskich. Por. J. Sobczak, *Wielkopolskie sądy ziemiańskie*, Warszawa – Poznań 1977. Z laudów sejmików lutowych wynika jednak, że w Koronie problem organizacji tych sądów, a w szczególności kwestia ich siedzib należały do najbardziej spornych spraw.
- 22 VL, IX, s. 394.
- 23 Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum Publiczne Potockich nr 104, s. 173-184, 187-198, 199-201, 315-317, 185-186, 307-327, 329-334, 341-344.
- 24 J. Sobczak, *Wielkopolskie sądy*, s. 36-42.
- 25 Jest to druk często spotykany w księgach grodzkich czy ziemiańskich. Tu wykorzystano egzemplarz przechowywany w Archiwum Państwowym w Poznaniu (dalej: APP) w księgach grodzkich (dalej: Gr) poznańskich, Poznań Gr 1299, s. 172.
- 26 Biblioteka Czartoryskich (dalej: Bibl. Czart.), rkps 886, s. 609 i 612.
- 27 APP, s. 1, k. 1-86, księga mylnie sygnowana jako księga sejmiku średzkiego, gdyż sejmik odbył się w Poznaniu.
- 28 APP, Kalisz Gr 485, f. 179-184 i 219-224.
- 29 APP, księgi ziemiańskie (dalej ZM) 1, t. 1-4 v.
- 30 Bibl. Czart., rkps 886, s. 335-348.
- 31 J. Sobczak, *Działalność sejmików województwa sieradzkiego*, s. 51-52; Bibl. Czart., rkps 886, s. 117-134.
- 32 J. Sobczak, *Organizacja i działalność sejmiku ziemi dobrzyńskiej*, s. 125; Bibl. Czart., rkps 886, s. 117-134.
- 33 Bibl. Czart., rkps 886, s. 435-441.
- 34 Tamże, s. 459-476.
- 35 J. Sobczak, *Organizacja i działalność sejmiku województwa płockiego*, s. 16, Bibl. Czart., rkps 886, s. 449.
- 36 Bibl. Czart., rkps 886, s. 605.

- 37 VL, IX, s. 234-235.
- 38 APP, Kalisz Gr 485, t. 179-179 r.
- 39 APP, Pyzdry Zm 1, s. 1.
- 40 APP, Kościan Gr 215, t. 67.
- 41 Bibl. Czart., rkps 886, s. 435.
- 42 Tamże, s. 53-54.
- 43 Tamże, s. 605.
- 44 W województwie sieradzkim przysięgi takiej nie złożyła szlachta ziemi wieluńskiej i powiatu ostrzeszowskiego, dokonali jej natomiast zebrani na sejmikach w Sieradzu i Piotrkowie. J. Sobczak, *Działalność sejmików województwa sieradzkiego*, s. 35.
- 45 M. Wiśnińska, *Sieradzkie*, s. 55.
- 46 VL, IX, s. 234-235.
- 47 Trudnościom tym starano się zaradzić uzupełniając skład koła porządkowego o osoby, które nie miały prawa w nim zasiadać. Stało się tak m.in. na sejmiku ziemi wieluńskiej. Por. Bibl. Czart., rkps 886, s. 142. Bywało też, że losowanie urzędów marszałka i asesorów przeprowadzono spośród wszystkich obecnych na sejmiku. W ten sposób postąpiono na sejmiku ziemi dobrzyńskiej w Lipnie. Por. Bibl. Czart., rkps 886, s. 53-54. Zarówno jednak pierwsze, jak i drugie rozwiązanie było sprzeczne z ustawą *Sejmiki*, która pojawienia się takich problemów nie przewidywała.
- 48 Bibl. Czart., rkps 886, s. 606.
- 49 W Wielkim Księstwie Litewskim na każdym sejmiku powoływano deputatów świeckich. Deputatów duchownych wybierały kapituły wileńska i żmudzka po dwóch oraz inflancka i smoleńska po jednym. W Koronie deputatów duchownych z określonych kapituł powoływała na sejmikach szlachta. Por. VL, IX, s. 381-389.
- 50 Bibl. Czart., rkps 886, s. 606.
- 51 W. Smoleński, *Ostatni rok Sejmu Wielkiego*, Kraków 1897, s. 294.
- 52 Bibl. Czart., rkps 886, s. 608.
- 53 APP, Kościan Gr 215, t. 49.
- 54 AP, Kalisz Gr 485, t. 226 i n., 278 i n., 450 i 481 i n.
- 55 VL, IX, s. 406. O wydaniu tych akt zabiegała szlachta z powiatów konińskiego, gnieźnieńskiego, pyzdrowskiego i kościańskiego. Por. AP, Konin Zm 1, t. 3 v; Pyzdry Zm 3, t. 28 v; Kościan Zm 3, t. 1-1 v; Gniezno Zm 3, t. 1-1 v.
- 56 J. Sobczak, *Sejmiki województwa podlaskiego*, s. 533-534. Por. Bibl. Czart., rkps 886, s. 438-439; VL, IX, s. 406-408.
- 57 W Kobryniu istniała szkoła parafialna, dwukrotnie (w 1782 i 1783 r.) wizytowana przez wizytatora generalnego Komisji Edukacji Narodowej Franciszka Bogdanowicza. Por. H. Pohoska, *Wizytatorowie generalni Komisji Edukacji Narodowej*, t. 45, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1957, s. 321. Por. także Jonas Antonas Račkauskas, *Educacines Komisijos nurodymai parapiju mokykloms (1774)*, „Lituanistikos Instituto 1971 m. suvaziavimo darbai”, Chicago 1971, s. 63 i n. o podziale szkół Komisji Edukacji Narodowej na departamenty województwo Brześć Litewski znalazło się w departamencie Joachima Chreptowicza. Na obszarze tego województwa istniały dwie szkoły zaliczone do rzędu szkół wojewódzkich – w Brześciu i Pińsku oraz dwie należące do powiatowych – w Lubieszowie i Dąbrowicy, ponadto istniała w Białej kolonia Szkoły Głównej krakowskiej. W skład dóbr edukacyjnych wchodziło w tym województwie 17 majątków, przynoszących półroczny dochód w kwocie 43 960 zł. Fundusz edukacyjny województwa brzeskiego litewskiego był największy w deartamencie Chreptowicza. Por. J. Sobczak, *Mapy departamentów litewskich Komisji Edukacji Narodowej*, „Lituanoslavica Posnaniensis. Studia Historica” (t. III, w druku); Bibl. PAN Kraków, rkps 2220, t. 2, nr 115, obecnie mapy te zostały wydzielone do osobnejteczki.
- 58 Szkoły województwa brzeskiego znalazły się w wydziale poleskim. W jego ramach pracowała szkoła wydziałowa w Brześciu oraz szkoły podwydziałowe w Pińsku, Białej, Lubieszowie, Dąbrowicy i Żyrowicach.
- 59 Bazylianie prowadzili już szkoły we Włodzimierzu, Szarogrodzie, Humanu, Lubarze i Hoszczy, (szkołę w Hoszczy w 1777 przeniesiono do Ostroga), a także były szkołą bartoszków

w Węgrowie, szkołę pojezuicką w Barze (od 1781 r.), w Owroczu (od 1783 r.), w Kaniowie (od 1785 r.). Por. A. Meissner, *Szkoły zakonne wobec Komisji Edukacji Narodowej*, w: *W kręgu wielkiej reformy. Sesja naukowa w Uniwersytecie Jagiellońskim w dwusetną rocznicę powstania Komisji Edukacji Narodowej 24-26 października 1973*, pod red. K. Mrozowskiej i A. Dutkowej, Kraków 1977, s. 241-254. Szkoły bazylikańskie cieszyły się dużą popularnością wśród szlachty litewskiej. Por. J. Szybiak, *Szkolnictwo Komisji Edukacji Narodowej w Wielkim Księstwie Litewskim*, Wrocław 1973, s. 41-42.

60 Bibl. Czart., rkps 886, s. 608.

61 VL, IX, s. 236-237.

62 Stało się tak m.in. na sejmiku w Drohiczynie, w którym uczestniczyło 716 osób. Por. Bibl. Czart., rkps 886, s. 467.

63 Spis wybranych urzędników zestawiono w aneksie.

64 Bibl. Czart., rkps 886, s. 611-613.

65 VL, IX, s. 371. Ogólne wymogi formułowała ustawa *Sejmiki* w art. VI i VII (VL, IX, s. 294).

Wśród sędziów sądu ziemiańskiego nie mogli zasiadać osoby noszące to samo nazwisko oraz teść z zięciem. W składzie sądu mógł znaleźć się tylko jeden poseł i jeden deputat. Szerzej na ten temat J. Sobczak, *Wielkopolskie sądy*, s. 48-51.

66 VL, IX, s. 411.

67 Bibl. Czart., rkps 886, s. 616.

Spis osób wybranych na sejmiku kobryńskim 14 II 1792 r.

Marszałek Paweł Dąbrowski, eks-deputat

Asesorzy: Stanisław Laskowski, eks-deputat; Stefan Rayski, eks-deputat, komisarz porządkowy cywilno-wojskowy do 16 II i od 18 II do 21 II; Franciszek Zołotowski, horodniczy brzeski do 21 II; Jan Massalski, major; Antoni Pachniewski, major; Franciszek Józef Gronostajski, eks-regent grodzki brzeski, do 18 II; od 16 do 18 II Jan Leparski, podpułkownik; od 18 II do 22 II Tadeusz Ruszyc, eks-deputat; od 22 II do 25 II Paweł Jagmin, eks-deputat; Bogumił Wereszczaka, sędzieja grodzki; Mikołaj Niepokojczycki.

Deputat: Bogusław Wereszczaka, sędzieja grodzki.

Podkomorzy: Stefan Rayski, eks-deputat, komisarz porządkowy cywilno-wojskowy.

Chorąży: Paweł Jagmin, eks-deputat, komisarz porządkowy cywilno-wojskowy, administrator ekonomii.

Sędziowie ziemianscy: Mikołaj Borejsza, eks-deputat; Mikołaj Niepokojczycki, skarbnik parnawski; Jan Leparski, podpułkownik; Jan Suzin, porucznik; Feliks Ruszczyc Zbierkowski, porucznik kawalerii narodowej; Tadeusz Wereszczaka, łowczyc brzeski; Jakub Orda, starosta brzeski; Ignacy Snieszkobłocki, rotmistrz, Wiktory Bogusławski, rotmistrz; Józef Gronostajski.

Pisarz aktowy sądu ziemiańskiego: Franciszek Gronostajski, eks-regent.

Komisarze graniczni: Stefan Rayski, Tadeusz Ruszczyc Zbierkowski, eks-deputat; Józef Orzeszko komisarz cywilno-wojskowy; Wiktory Bogusławski, komisarz cywilno-wojskowy; Franciszek Leparski, eks-deputat, podpułkownik; Wincenty Wygonowski, deputat; Józef Bieniecki, miecznik brzeski; Ignacy Borejsza, budowniczy brzeski; Rafał Załęski, chorąży; Antoni Pachniewski, eks-regent; Tadeusz Laskowski, eks-regent; Jan Wereszczaka, chorąży; Ignacy Grabowski, Michał Paszkowski, cześnik zatorski; Serwacy Górski, Eliasz Hryniewicki, Wojciech Górski, Benedykt Leszkiewicz.

Lustrator starostw: Ignacy Szczepanowski, sędzieja grodzki brzeski.

Komisarze cywilno-wojskowi: Tadeusz Ruszczyc Zbierkowski; Tadeusz Laskowski; Walenty Wereszczaka, łowczyc brzeski; Józefat Bogusławski, rotmistrz; Franciszek Andrzejkowicz, rotmistrz; Dominik Józef Ogonowski; Jan Gronostajski, eks-intendent; Grzegorz Zienkowicz, podczaszy mściślawski; Mateusz Bosacki, rotmistrz; Franciszek Bieniecki, rotmistrz; Hieronim Ossoliński, podstolic brzeski; Piotr Grądzki; Józef Bortowski; Jan Błocki; Feliks Chodyncki.